

โนรา: การเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ในจังหวัดสงขลา

อรรถัย พรหมเทพ

อาจารย์ สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ นราธิวาส 96000

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษา การเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นศิลปินโนราและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโนราในจังหวัดสงขลา เก็บรวบรวมและตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเ้าจากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตสภาพจริง และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่คัดเลือกแบบเจาะจง และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในจังหวัดสงขลา นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้ามากขึ้น ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา มีการเรียนรู้ในการปรับตัว ให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมสมัยใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา โดย 1) ศิลปินโนรา มีการเรียนรู้ด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา และสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบของการรวมกลุ่มย่อยของศิลปินด้วยกัน 2) ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงโนราแก่เยาวชนผ่านระบบโรงเรียน และผ่านศูนย์ฝึกในชุมชน 3) ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงโดยการประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงโนรา และ 4) ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสร้างสรรค์ ปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา

คำสำคัญ: การเรียนรู้, ศิลปินโนรา, การดำรงอยู่

Abstract

This paper is a qualitative research aimed to present the result of the study on the learning to be existence of Nora Performers in Songkhla Province. Research data collected and their reliability verified observation and in-depth interviews with purposively selected key informants Nora performers in Songkhla Province and person in Nora performers in Songkhla Province. The results of data analysis were presented descriptively.

The finding shows that when society changed to a market-oriented economy Nora performers have adapted, learned, created and enhanced their knowledge to be conform with modern societies and contexts nowadays. The results revealed that: 1) Nora performers have built connection formally by Local Artist Association of Songkhla, and

informally by artist subgroups. 2) To maintenance Nora performance, performers have transmitted their knowledge to the youth via school system and community training centre. 3) Nora performers have built their career security by integrating the Nora performance with others careers. and 4) These represent the creative learning and knowledge application to be existence of Nora Performers in Songkhla.

Keyword : Learning, Nora Performers, Existence

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์อย่างเห็นได้ชัด ค่านิยมแบบใหม่ที่เกิดขึ้นส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม และส่งผลให้การเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป(กระทรวงวัฒนธรรม,2550) มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น โดยสะท้อนผ่านพฤติกรรมของคนในสังคม(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี้,2555) วัฒนธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นตัวกำหนดคุณค่าต่างๆในจิตใจมนุษย์(สุนทรียา ไชยปัญญา และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ ,2559)

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา นับว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีคุณค่าที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในจังหวัดสงขลาอย่างยาวนาน โนราเป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งในท้องถิ่นภาคใต้ที่ให้ความสนุกสนานรื่นเริง และพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งศิลปะการแสดงโนราจากอดีตมาสู่ปัจจุบันนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป โนรายังคงเป็นเครื่องมือทางสังคมที่เป็นทั้งเครื่องมือสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ และเป็นความบันเทิงที่ทรงประสิทธิผลที่อยู่เคียงคู่กับคนในชุมชนภาคใต้มาอย่างยาวนาน

เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าศิลปินโนรา เป็นอีกหนึ่งชีวิตที่ต้องเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเจริญ ความทันสมัย ที่เร่งเร้าเข้าสู่วิถีชีวิตอย่างรวดเร็ว ดังที่พิทยา บุขรารัตน์ และเบญจวรรณ บัวขวัญ(2559) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในการแสดงโนราซึ่งโนราเป็นสื่อพื้นบ้านจึงมีธรรมชาติของการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ทั้งนี้เพราะการละเล่นพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้าน จึงย่อมมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป การละเล่นชนิดใดไม่สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาไปตามความเจริญของสังคมก็ยากจะดำรงอยู่ในสังคมได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ใดก็ตามที่สามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวได้อย่างเท่าทันก็สามารถอยู่รอดได้ แต่หากไม่สามารถปรับตัวให้ทันก็เป็นโอกาสหรือเรียนรู้ที่จะปรับการแสดงให้สอดคล้องกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้น ก็เป็นการยากที่จะสามารถยืนหยัดอยู่รอดได้ ดังนั้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆและความสามารถในการปรับตัวท่ามกลางบริบทของสังคมในปัจจุบันเป็นสิ่งท้าทาย และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอยู่รอดของศิลปินโนราในยุคปัจจุบัน

การศึกษาการเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การพิจารณาแนวทางในการสร้างความเข้าใจสภาพปัญหาทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเพื่อเตรียมตนในการปรับตัวท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทาง สร้างความร่วมมือในการ

ป้องกันและแก้ไขปัญหาทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันได้อย่างเหมาะสมเพื่อการดำรงรักษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราจังหวัดสงขลาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาจากศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในจังหวัดสงขลา ซึ่งใช้หลักการเลือกแบบเจาะจงพื้นที่และเจาะจงผู้ให้ข้อมูลหลัก(Purposive Sampling)ตามเกณฑ์ที่กำหนด

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาการเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) และใช้หลักการคัดเลือกแบบเจาะจงพื้นที่(Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 1)ในชุมชนมีคณะโนราที่มีความหลากหลาย 2)มีโรงฝึกโนรา มีศูนย์การเรียนรู้โนรา 3)มีผู้นำด้านวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง 4)มีการถ่ายทอดความรู้โนรารายในชุมชนหรือในสถาบันการศึกษา

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical Sampling)คือ การใช้ทฤษฎีเข้ามากำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์(นภาพรณ์ หะวานนท์,2539) โดยผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ คือ ศิลปินโนราที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา คือ มีการเรียนรู้ การปรับตัว เพื่อดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก(Indepth Interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความชัดเจนและครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งการสัมภาษณ์ระดับลึกในครั้งนี้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เลขาธิการสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา นายทะเบียนสภาวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา โดยใช้การสุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบต่อเนื่อง(Snowball)

วิเคราะห์การเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนรา โดยผู้วิจัยใช้เทคนิคแบบสามเส้า(Triangulation technique) เพื่อการยืนยันข้อมูลแบบต่างวิธีการในการรวบรวมข้อมูล คือ การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตสภาพจริง และการสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับการตรวจสอบข้อมูลนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลโดยตรง เพื่อความถูกต้อง แม่นยำ เทียบตรง และเชื่อถือได้ และนำเสนอรายงานวิจัยด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับโนรา บทความโนราจากฐานข้อมูลออนไลน์และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากศิลปินโนราและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับโนราในจังหวัดสงขลา สรุปได้ว่ารูปแบบการแสดงโนราในจังหวัดสงขลาในปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1 โนราโรงครู เป็นการแสดงโนราที่เน้นในเชิงของพิธีกรรม การแก้บน การสะเดาะเคราะห์ การบูชาครูหมอโนรา บรรพบุรุษ โนราโรงครูมีนัยยะสื่อถึงความกตัญญูของลูกหลาน เชื่อว่าหากรับโนราโรงครูทุกปี จะให้ลาภให้ผล ดังสะท้อนให้เห็นจากคำให้สัมภาษณ์ของครูศิลปินโนราท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...โรงครูเขาจะเน้นพิธีกรรม นัยยะสื่อถึงความกตัญญูของลูกๆหลานๆ เขาเชื่อว่าโนรามีครูหมอตายาย ความเชื่อของคนกลายเป็นศรัทธา เขาเลยเล่นโรงครู เชื่อว่าถ้าเล่นทุกๆปีจะได้ลาภได้ผล...”

2 โนราโรงโบราณ เป็นการแสดงโนราอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการร่ายรำแบบโบราณ มีการแสดงท่ารำควบคู่ไปกับการขับบท โต้บท โต้กลอน นิยมแสดงเป็นเรื่องราวของนวนิยาย เป็นความบันเทิงในระดับของการแสดงแบบโบราณ

3 โนราประยุกต์(โนราคอนเสิร์ต) ลักษณะการแสดงเป็นโนราที่มี 3 ช่วง คือ ช่วงแสดงโนราแบบดั้งเดิม ช่วงเล่นนิยาย และช่วงแสดงคอนเสิร์ต ซึ่งเป็นการแสดงโนราในรูปแบบที่เน้นสีสันความบันเทิงในปัจจุบัน มีการผสมผสานเครื่องดนตรีที่ทันสมัยเพื่อดึงดูดผู้ชมรุ่นใหม่มากขึ้น ดังสะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของศิลปินโนราท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...โนรามันจะมีโรงครู โบราณ แล้วก็คอนเสิร์ต แบ่งเป็นสามอย่าง โรงครู คือ บูชาพ่อแม่ตายาย แก้บน แต่ถ้าโบราณนั้น แก้บน บันเทิง บันเทิงในระดับโบราณ แต่ถ้าพวกคอนเสิร์ต โบราณนิดนึง แก้บนนิดนึง คอนเสิร์ตช่วงท้าย จะไม่ใช่คอนเสิร์ตอย่างเดียว มันจะแบ่งเป็นสามรูปแบบนี้”

โนรานั้นนับว่าเป็นสื่อพื้นบ้านเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีการปรับตัวและมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งนี้เพราะการละเล่นพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้าน จึงย่อมมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ดังที่ พิทยา บุขรรัตน์ และเบญจวรรณ บัวขวัญ(2559) กล่าวว่า การละเล่นชนิดใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาไปตามความเจริญของสังคมก็ยากที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้

ดังนั้นข้อค้นพบจากการศึกษาการเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยพบว่า เมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนไป ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา มีการเรียนรู้ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมสมัยใหม่ โดยศิลปินโนรามีการเรียนรู้ด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา และสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการในรูปของการรวมกลุ่มย่อยของศิลปินด้วยกัน นอกจากนี้ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาที่มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงโนราแก่เยาวชนผ่านระบบโรงเรียนและผ่านศูนย์ฝึกในชุมชน มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยการแสดงโนราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น และศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาได้มีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา ซึ่งสามารถนำเสนอรายละเอียดผลการศึกษาได้ ดังนี้

1 ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลามีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของโนราด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของศิลปินโนราในจังหวัดสงขลา และมีการเรียนรู้ในการสร้างเครือข่ายอย่างมาเป็นทางการในรูปของการรวมกลุ่มย่อยๆของศิลปินโนราด้วยกัน จากการศึกษาฐานข้อมูลโนราจังหวัดสงขลาที่มีการรวบรวมคณะโนราในจังหวัด เมื่อเดือนมกราคม 2564 และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำองค์กรสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลาพบว่า มีคณะโนราที่ได้ลงทะเบียนในระบบอย่างเป็นทางการของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลาทั้งสิ้น จำนวน 94 คณะ ประกอบด้วย โนราจวบประดิษฐ์ศิลป์ โนราเต็มสุวรรณชาติรี โนราสมปองประดิษฐ์ศิลป์ โนราเอี่ยมประดิษฐ์ศิลป์ โนราอดุลย์ประดิษฐ์ศิลป์ โนราไมควัฒนาศิลป์ โนราวิเชียรศิลป์ โนราไข่น้อยดาวจรศิลป์ โนรารุ่งทิวาแก้วปฏีมา โนราลลิตาประดิษฐ์ศิลป์ โนราผินจันทภาโส โนราเทวณิศิลป์ โนราปรีชา ศ.ประพันธ์ศิลป์ โนราบอลศ.คุณผินเบญจศิลป์ โนราพิษณุศิลป์อัศวินกระดุกอ่อน โนราศรัยบุญมาก โนราศุณย์ฝึกชมรมดนตรีและโนราในอาราม โนราอุทิศสังข์สวัสดิ์ โนรากำลังทองนพคุณ โนราป้อม ศ.จำเริญศิลป์ โนรายุทธนาเทพเทวาศิลป์ โนราเมธ.วิชิตศิลป์ โนราพรเทพประดิษฐ์ศิลป์ โนราสุภาพร เพ็ชรรัตน์ โนราถันกำเนิดทอง โนราภัยชูคดี โนราเอี่ยมโคกม่วง โนราณัฐพลบำรุงศิลป์ โนราละมัยศรีรักษา โนราศุณย์ฝึกวัฒนธรรมเฉลิมราชย์คลองแห โนราเจริญอ่อนสันต์ โนรานกน้อยเสียงเสน่ห์ โนรากฤติชัยศ.ละมัยศิลป์ โนราเอกภพดาวรุ่ง โนราเล็กอัศวินดาวรุ่ง โนราอรุณแก้วสัตยา โนราเอื้องเรือนแก้ว โนราสมใจเรืองสวัสดิ์ โนราตระการศิลป์เมืองสิงห์รา โนราสมานสืบสานศิลป์ โนราพงษ์พัฒนศุภรัตน์ โนราไฉ่กัดาวรุ่ง โนราคำณน้อยวิเชียรศิลป์ โนรานทิมณิศิลป์ โนรานพรกัณฑ์จรจิต โนราก้อยศ.ละมัยศิลป์ โนราสุชาติหยาดฟ้า โนราสุนันทาดาราศิลป์ โนราสุนทรกาญจน์สืบสานศิลป์ โนราไถ่ดาวรุ่งศ.ธรรมนิธย์ กลุ่มรักษโนราตำบลคูเต่า กลุ่มโนราวัดควนลัง โนรามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา โนรามหาวิทยาลัยทักษิณ โนราปอศ.พนมศิลป์ โนราจำเริญศ.พนมศิลป์ โนราโชติศ.พนมศิลป์ โนราเทพชัยโสภณศิลป์ โนราสัญญาชัยจันทศิลป์ โนราประสงค์กำลังศิลป์ โนรานราเทพเสน่ห์ศิลป์ โนราคณนาถ โนราสิทธิชัยเจริญสุข โนราโหนดดาวรุ่ง โนราหนุ่มน้อยเดือนฉาย โนราหยาดฟ้าดาราดาราเขาผี โนราสรสรสิริอมรศิลป์ ศ.พุ่มเผ่า โนราสมพงษ์พรประสิทธิ์ประดิษฐ์ศิลป์ โนราฉลวยเสงันนท โนราธีรเดชกล้าใจ โนราชลิตโทรา โนราเจมส์วิจิตรศิลป์ โนราวัดควนนิมิต โนราประกายศิลป์ดาวรุ่ง โนราก้าวเพชรศ.ละมัยศิลป์ โนราอดุลทองประคองศิลป์ โนรานกเกาะใหญ่ โนรารื่นสอนคง โนราสุวิทย์บันเทิงศิลป์ โนราศิลป์เสน่ห์ โนรานงเยาว์จงเป็นธรรม โนราภิญโญสองหิ้ง โนราอุทุมพรอารีศิลป์ โนราคะนิงจันทจรจิต โนราเพลินาดาราทิพย์ โนราติ่มเสียงเสน่ห์ศ.เฟื่องฟ้า โนราเย็นมโนรี โนราเกลื่อนแก้วนะ โนราแก้วน้อยศ.ประดิษฐ์ศิลป์ โนราชาติศรีชัยพ่อแดงศ.พ่วงพันธ์ โนราโรงเรียนบ้านประกอบ โนราโรงเรียนบ้านกะทิง โนราคิมน้อยเสียงระฆังทอง และโนราชานนทน้อยเสน่ห์ศิลป์

สมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา นับได้ว่าเป็นเครือข่ายในรูปแบบขององค์กรที่สำคัญที่เป็นการรวมกลุ่มรวมตัวกันของศิลปินโนราตามพื้นที่ต่างๆในจังหวัดสงขลา นับเป็นการสร้างเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน โดยบทบาทของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา มีหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม กิจกรรมทางวัฒนธรรมให้กับสมาชิก อันจะนำไปสู่การ

ดำรงอยู่ของโนราในอีกทางหนึ่ง ดังสะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของเลขาธิการสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา ที่กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

“...เราสามารถเอาใบนี้ มากินข้าวหม้อเดียวกันหมดแล้ว การติดต่อประสานงานต่าง ๆ มันง่ายขึ้น สะดวกขึ้น พอเรามาเป็นวิทยากรเป็นต้นแบบ ถึงพวกครูโนราที่ว่าเขาเป็นคนบ้านๆเขาได้แล้วว่าโนราใหม่ๆ เขาสอนกันพันพริ้ว ที่มันเก่ง แล้วได้กลับไปพัฒนาของตัวเอง...”

เมื่อมีการรวมตัวและก่อตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลา คณะโนราที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกมีโอกาสดูแลร่วมคิดร่วมคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันมากขึ้น ส่งผลให้เกิดพลังและกำลังใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมได้ต่อไป ดังคำกล่าวของศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาท่านหนึ่งดังต่อไปนี้

“...มันดีขึ้นมาที่เขาส่งเสริมนั่น ดีขึ้นมามาก เพราะเราได้พัฒนา เขาบอกวิธีการแบบนั้นเราก็จำไว้ เราเอามาถึงบอกเด็ก ทุกอย่างทำได้ผ่านทุกอย่าง ที่เขาถ่ายทอดมาเราก้เอามาบอกเด็กต่อ...”

“...เขามีกิจกรรมไหนเขาจะโทร อบรมเกี่ยวกับทำรำมั่ง ขับบหมั่ง เขามีครูมาสอนให้เราก้เอามาถ่ายทอดแต่บางปีกีฬาเด็กไปเลยที่เขาอบรม เราได้ไปเห็นโนราหลากหลาย เราก้เป็นโนราบ้านๆถึงพอได้เข้าไปจุดนั้น เราได้พัฒนาตัวเองขึ้น เพราะเราได้เห็นเพื่อน เห็นว่าของเขาดีนะ เราต้องทำให้ดีเหมือนเขา...”

จากคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนราข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทรที่ศิลปินโนรามีให้แก่กัน การช่วยเหลือกันเพื่อความอยู่รอด แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลาจะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุน แต่ศิลปินโนราก็ต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วย โดยการเรียนรู้สร้างสรรค์ผลงานการแสดงโนราให้เป็นที่ยอมรับของผู้ชม ซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้ศิลปินโนราอยู่รอดได้ อันจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลาได้ต่อไป

นอกเหนือจากการสร้างเครือข่ายในรูปแบบของสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลาแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ศิลปินโนรามีการเรียนรู้ด้วยการสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการในรูปของการรวมกลุ่มย่อยของศิลปินโนราด้วยกัน เพื่อการให้ความช่วยเหลือด้วยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ เพื่อนฝูง ระหว่างศิลปินด้วยกันเอง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนรา ดังต่อไปนี้

“...โนราเขาจะมีกลุ่ม สายโนรา ในลูกศิษย์ลูกหาเขาก็จะเป็นสายทีมเขา เขาก็จะโยนงานให้กัน งานนี้ฉันไม่ได้ไป ฉันให้คุณไปไหนพั่นนั้น...สายของโนราบ้านๆมันจะเยอะ สายโนราอำ สายโนราเดิม สายโนราเคียงคลองหอยโข่ง แบบนี้ ถึงสิงหนครเขาก็มีสาย พอไปสะบ้าย้อย เทพา นาทวี เขาก็มีสายของเขาแล้วเป็นโซนๆ...”

“...เหมือนเวลารับงานถึงเด็กไม่ว่าง ชินก็ต้องแจมลูกคู่กับโนราอื่น พี่โนรากลางหานายทับให้ชินคนตะของชินไม่ว่าง แกก็แบ่งมาให้คนหนึ่ง ให้ชิน เราจะเชื่อมกันแบบนี้แหละ ขาดเหลืออะไร เหมือนบางทีของแกขาดนางรำก็เอานางรำชินไป ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน...”

การเรียนรู้ของศิลปินโนราในการสร้างเครือข่ายนับเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลาในท่ามกลางบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน เพราะศิลปินโนราจะดำรงตนอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมไม่ได้ ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาต้องเรียนรู้ในการเข้า

สังคม พยายามเข้าร่วมเครือข่าย และพัฒนาศักยภาพการแสดงอย่างต่อเนื่องซึ่งนับเป็นหนทางหนึ่งในการอยู่รอดได้ในยุคปัจจุบัน

2 ศิลปินโนราจังหวัดสงขลามีการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ด้วยวิธีการสืบทอดความรู้ด้านการแสดงโนราแก่เยาวชนรุ่นใหม่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน และผ่านศูนย์ฝึกเรียนรู้ในชุมชน ผลการศึกษาพบว่าการสืบทอดความรู้ด้านการแสดงโนราในจังหวัดสงขลานั้นมีการถ่ายทอดความรู้ใน 2 รูปแบบ คือ ถ่ายทอดในโรงเรียน และการถ่ายทอดในชุมชนผ่านศูนย์ฝึกการเรียนรู้ของโนราในแต่ละคณะ สำหรับในโรงเรียนนั้นปรากฏในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชมรม ชุมนุม ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของครูศิลปินโนราจังหวัดสงขลาท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...โนรามันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อยู่ในชมรม ส่วนมากโนราที่เขาไปสอนเป็นโนราในยุคแรกๆเป็นครูที่จบจากราชภัฏ ที่ว่ามาเป็นคนอบรมโนราให้ หรือไม่ก็ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เหมือนที่โรงเรียนบางกล่ำ ก็มีโนราจบไปสอน แต่วามันไม่ได้เป็นหลักสูตร เพราะคำว่าหลักสูตรมันต้องมีหน่วยกิต มันต้องมีเกรด ต้องตัดเกรดได้ ในโรงเรียนมัธยมเกือบทุกโรงเรียนที่มีการสอนโนรา แล้วในสงขลามันจะเป็นศูนย์ฝึกย่อยๆหมดเลย เป็นศูนย์ฝึกย่อยๆตามชุมชน ตามพื้นที่...”

การศึกษาในระบบโรงเรียนนับเป็นการเปิดโอกาสให้ศิลปินโนราได้มีการสืบทอดความรู้นี้ไปยังเยาวชนรุ่นใหม่ อันจะเป็นหนทางหนึ่งในการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังพบว่าแต่ละชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาปรากฏศูนย์ฝึกการเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงโนรา โดยศิลปินโนราจะเป็นครูผู้ฝึกสอนด้วยตนเองในชุมชนที่ตนเองพักอาศัยอยู่ ดังสะท้อนจากคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนรา ดังต่อไปนี้

“...ในชุมชนก็ใช้บ้านจีนเป็นศูนย์ฝึก เมื่อก่อนใช้ที่บ้านโนราเรียง พอแกเสียก็ย้ายมาที่นี้หว่า เด็กๆก็ใช้พื้นที่ตรงนี้แหละ ว่างตอนไหนก็สอนตอนนั้น สร้างไลน์กลุ่มไว้เพื่อสื่อสารกับเด็กๆที่มาฝึก...”

“...โจ๊กเปิดสอนให้เด็กๆที่วัดเกาะเสือได้สองปีแล้ว เด็กที่เรียนอยู่ก็ประมาณ 40 กว่าคน เป็นศูนย์ฝึกที่วัดเกาะเสือ เป็นเด็กในชุมชนแล้วก็ตำบลใกล้เคียง เด็กจากคลองแหก็ไปเรียน...”

จะเห็นได้ว่าการที่เด็กและเยาวชนในชุมชนได้มาเรียนรู้ศิลปะการแสดงโนราเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรม เยาวชนในชุมชนได้รับโอกาสที่ดีในการพัฒนาความรู้ความสามารถพิเศษด้านการแสดงโนรา อันจะส่งผลให้เกิดกระบวนการสืบทอดความรู้การแสดงโนราแก่เยาวชนรุ่นใหม่มากขึ้นซึ่งกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้ล้วนเป็นการส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในจังหวัดสงขลาได้ทางหนึ่ง

3 การเรียนรู้เพื่อการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยการแสดงโนราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น อาจกล่าวได้ว่าในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตและการรับงานแสดงโนราของศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาหลายคณะ ดังคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนรา ดังต่อไปนี้

“...ปีนี้โรงไม่มาก แต่ไปตั้ง軒หมากเขาได้ ถ้าเขารับเป็นโรงมันโควิด เขาว่าเบี้ยยะหาไม่ค่อยได้ เลยช่วงนี้จะรออยู่ ของเราเด็กมันมาก เวลาไปเล่นที่ก็เกือบยี่สิบคน ทั้งลูกคู่ทั้งนักร้องใครก็ยี่สิบเหลือๆ...”

“...ยุคนี้สมัยนี้ ถ้ายังคิดเอารายได้จากโนราอย่างเดิยคงไม่ได้ ถ้าเหมือนผมนี่ไม่เพียงพอ เพราะว่างานแสดงเราน้อย ตอนนี้นโนรำนันกระทบกันทุกคนครับ เพราะตั้งแต่เมษา ถูกเลื่อนเกือบทุกงานครับ พฤษภา ยกเลิกหมด ที่จริงช่วงนี้เป็นช่วงโรงครู เดือนหก เดือนเจ็ด เดือนเก้า เป็นช่วงโนราโรงครู...”

“...ตอนนี้นฉันทำงานบริษัทฟ้าไทยเป็นรายได้หลักแล้วคะ โนราเป็นรายได้เสริม ถึงกะขายของหน้าบ้าน คิดบัญชีน้ำยาง แต่ก็ไม่เคยมีความคิดที่จะเลิกโนรานะ ใจมันยังรักมันยังชอบ...”

“...ผมเปิดร้านอาหาร ครั้วสวนโนราครับ พอดีแผนผมไปบรรจุอยู่ที่โนน ว่างๆก็รับสอนโนราบ้าง อาชีพหลักคือรำโนรา ค่าขายเป็นอาชีพรองครับ ช่วงนี้แทบไม่เพียงพอ เพราะผลกระทบหมด...”

จากผลการศึกษาพบว่ารายได้ที่ได้รับจากการแสดงโนราของศิลปินโนราจังหวัดสงขลาในแต่ละคณะนั้นเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เนื่องด้วยงานแสดงไม่ได้มีเป็นประจำทุกคืน ภาระที่ต้องรับผิดชอบทั้งต่อชีวิตตนเองและสมาชิกในครอบครัวก็มีเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นศิลปินโนราส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมีการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดด้วยวิธีการประกอบอาชีพการแสดงโนราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอย่างอื่นควบคู่ไปด้วย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนราท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...รำโนราหน้าเดียวเราไปไม่รอดแน่ ศิลปินโนราแทบจะไม่มีหลักประกันอะไรในชีวิตเลย หนึ่งเงินเดือนเราก็ไม่มีแล้ว สองสวัสดิการเราต้องสรรหาเอาเอง ทำประกันชีวิตเพื่อคุ้มครองตัวเอง ใจก็เก็บเงินได้ก้อนหนึ่งก็เลยเอาไปเปิดร้านข้าวมันไก่ พอร้านเสร็จ โควิดลงทันที เงินก็ไปจมอยู่ตรงนั้น ก็พยายามหาอะไรทำที่เป็นรายได้เข้า ถึงน้อยก็ขอให้มียาได้เข้า เพื่อที่ว่ารักษาลูกน้องที่อยู่ที่บ้าน ตอนนี้นักไลฟ์สดขายของ มันก็ได้ไม่มาก กำไรก็น้อยๆ ประทังค่ากับข้าวไปก่อน...”

“...ที่ทำได้กะมีชิตยางอย่างเดียว เพราะลูกไม่ให้ไปไหน ลูกนั้นมีคนเดียวที่เหลือก็ลูกยกทั้งเพที่อยู่ที่บ้าน งานไม่มีค่าใช้จ่ายมันไม่พอ ถ้าว่าได้เล่นอยู่ทุกวันมันไม่พ้อ นี่มันไม่พอ เพราะว่าลูกยกมันหลายคน ถึงกะลูกน้องพวกนักดนตรี ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง ปี ทุกสิ่งทุกอย่าง ลูกคูในวงถ้าเขายืมถ้าจะไปเล่นกับที่อื่น ก็ไปได้ให้ไป...”

ศิลปินโนราแต่ละคณะต้องเรียนรู้ในการหารายได้จากทางอื่นเพื่อนำรายได้นั้นมาใช้ในการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่าศิลปินโนราต่างก็ประกอบอาชีพที่หลากหลายไปตามความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ตนเองมี เพื่อความอยู่รอดในท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีการระบาดของโรคร้ายโควิดที่กำลังคุกคามในยุคปัจจุบัน หรือแม้แต่การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในปัจจุบัน ผู้คนจึงดิ้นรนและเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ เพื่อความอยู่รอดทั้งตนเองและการดำรงอยู่ของอาชีพด้วย

4 ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา จากผลการศึกษาพบว่า ความรู้ที่จะมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นก็คือ ความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว เป็นความรู้ที่มีการพัฒนา สร้างสรรค์ และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย โดยศิลปินโนราจังหวัดสงขลาการเรียนรู้ในการปรับรูปแบบการแสดงให้มีความน่าสนใจและเป็นที่นิยมของผู้ชมได้ในหลากหลายช่วงวัย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนราท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...คือโนรามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัจจุบันเปลี่ยนแปลงมาก เพราะมีสื่อเทคโนโลยี มีสื่อออนไลน์ มียูทูบ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ทำให้คนเสพมากขึ้น โนราที่อยู่ได้ คือจะต้องนำเหตุการณ์ปัจจุบันกลับไปปรับใช้เพื่อจูงใจให้ผู้ชมเข้าไปแล ถ้าเล่นแบบโบราณอย่างเดียว ผู้ชมก็เป็นแต่คนเฒ่าคนแก่...”

“...ถ้าประยุกต์แล้ว เหมือนโนราโจ๊ก เขาประยุกต์เป็นคอนเสิร์ต แต่โบราณเขาก็เล่น โรงครูเขาก็เล่น เขาเล่นทุกรูปแบบ ถ้ารับโรงครูเขาก็เล่นโรงครู ถ้ารับโรงโบราณเขาก็เล่นโรงโบราณ ถ้ารับคอนเสิร์ตเขาก็เล่นคอนเสิร์ต...”

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าศิลปินโนรามีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถนำเสนอรูปแบบการแสดงให้มีความหลากหลาย มีการแสดงให้ได้ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการแสดงในเชิงพิธีกรรมแบบโนราโรงครู หรือรูปแบบการแสดงโนราโบราณที่เน้นนำเสนอในลักษณะของการรำรำ การขับบท โต้บท โต้กลอน ในรูปแบบของการนำเสนอนวนิยาย และรูปแบบการแสดงโนราคอนเสิร์ตที่มุ่งเน้นในเชิงของการนำเสนอรูปแบบความบันเทิงที่ครบรส ที่มีความทันสมัยเพื่อการดึงดูดความสนใจจากกลุ่มผู้บริโภคโนรารุ่นใหม่ๆ ในยุคปัจจุบัน

การเรียนรู้ของศิลปินโนราในเรื่องของดนตรีการแสดง จากเดิมที่มีเพียงดนตรีเครื่องห้า ประกอบด้วย โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง ปี่ พบว่าในปัจจุบันมีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานเพื่อสร้างอรรถรสในการแสดงมากขึ้น ดังสะท้อนให้เห็นในคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนรา ดังต่อไปนี้

“...เครื่องดนตรีที่จริงๆ แล้วมี ทับ โหม่ง ฉิ่ง กลอง ปี่ เขาเรียกว่าเครื่องห้า ปัจจุบันที่เพิ่มเข้ามาก็มี ซอ ซอด้วง ซอด้วง เพิ่มเข้ามา เอาเครื่องสายเข้ามา แล้วก็เพิ่มคีย์บอร์ดเข้ามา กีตาร์ เบส กลองชุด เข้ามา มันพัฒนาไปเรื่อยๆ...”

“...มันเปลี่ยนไปในกรณีที่ว่า เหมือนแต่ก่อนเครื่องโนรามีแต่ โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง ปี่ เป็นเครื่องห้า แต่ตอนนี้แทรกดนตรีสากลเข้ามา มีกลองชุด มีกีตาร์ มีเบส ถ้าให้ชินมองโนราแต่แรกมาแสดงกับโนราทันสมัย วัยรุ่นเลือกแลโนราทันสมัยหา มุขตลกที่ทันสมัย มันน่าดูน่าฟังหว่ากับโนราที่มีแต่เครื่องห้า...”

“...ในอดีตกับปัจจุบันมันแตกต่างกันคือมาก เหมือนแต่แรกเราไม่มีเครื่องเสียง ระบบแสงสีไฟ ตอนนี้เราพัฒนาขึ้นมาแล้วในเรื่องของเครื่องเสียงเวที เรื่องดนตรีแต่ก่อนเครื่องห้า แต่สมัยนี้เอาเครื่องดนตรีสากลมาผสมผสานครบ มีกลองชุด เบส กีตาร์ คีย์บอร์ด ถ้าเหมือนเล่นโนราคอนเสิร์ต มีแดนเซอร์ มีนักร้องครบหมดครบ เล่นโนราช่วงหนึ่ง แล้วช่วงหลังก็เป็นดนตรี...”

“...ถ้าไม่เพิ่มอะไรเข้ามาเลย มันอยู่ยาก เราอนุรักษ์อะเราอนุรักษ์ได้ แต่ถ้าเราจะหากินจริงๆ เราต้องตามกระแสนิยมด้วยมันอยู่ที่ผู้บริโภค คนแลเขาก็ต้องการอะไรที่ตื่นเต้นใจขึ้นทุกวัน ถ้าเล่นแบบเดิมๆ มันก็ไปไม่รอด...”

ศิลปินโนราจังหวัดสงขลามีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาในเรื่องเครื่องดนตรีในการแสดงมีการผสมผสานเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในปัจจุบัน ซึ่งในสมัยก่อนการแสดงโนรานั้นใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้นในรูปของดนตรีเครื่องห้า แต่ในยุคสมัยที่ผู้คนนิยมบริโภคโนราที่เน้นความ

บันเทิงในรูปของคอนเสิร์ตมากขึ้น การปรับรูปแบบเครื่องดนตรีให้เพิ่มขึ้น เน้นความทันสมัยเข้ามาจึงนับเป็นการสร้างสีสันให้กับการแสดงโนราในปัจจุบัน

นอกจากนี้การพัฒนาศักยภาพตนเองของศิลปินโนราเพื่อความอยู่รอดในอาชีพการแสดงโนราพบว่า ศิลปินโนราเรียนรู้ในการวางแผน และมีการเตรียมความพร้อม พัฒนาศักยภาพของตนเองก่อนการแสดงทุกครั้ง ดังสะท้อนให้เห็นในคำให้สัมภาษณ์ของศิลปินโนรา ดังต่อไปนี้

“...สำหรับโจ๊กยังเล่นกระบวนการเดิม ก็คือ มีรำ ชับบท ทำบท โต้บท โต้กลอน ก็ยังเล่นแบบเดิม เพียงแต่ว่าเราหาโหรมาเสริม ให้คนดูรู้สึกว่ารันทนโลก เหตุการณ์บ้านเมืองนำมาสอดแทรกในทางที่บวก ต้องทำการบ้าน โนราทุกวันนี้ต้องทำการบ้านหมด เราจะมารำชับบทเหมือนแต่แรกไม่ได้แล้ว โจ๊กจะทำการบ้านทุกงาน ต้องหาข้อมูลของเจ้าภาพ เราเป็นศิลปินเราทำงานแลกเงิน เพราะฉะนั้นคนที่เขาจ่ายเงิน เขามีพระคุณกับเรา เราต้องเทคแคร์...”

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่ามีทั้งศิลปินโนราที่เรียนรู้เพื่อสามารถปรับตัวให้เข้ากับความเสี่ยงที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้หากศิลปินโนราไม่สามารถเรียนรู้ความเสี่ยงที่เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเรียนรู้ที่จะพัฒนาปรับเปลี่ยนความรู้จากเดิมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ก็เป็นเรื่องยากที่จะประสบความสำเร็จและอยู่รอดต่อไปได้

บทสรุปและอภิปราย

การเรียนรู้ของศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา ซึ่งมองผ่านปรากฏการณ์การปรับตัว การปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้น สามารถสะท้อนให้เห็นการพัฒนาความรู้ให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิต มิให้ความรู้เป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่งตายตัว แต่เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ ยศ สันตสมบัติ(2544) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้(Culture is Learned)ทีละเล็กทีละน้อยๆ จากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง ทั้งนี้การเรียนรู้สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในศักยภาพ(อริยา คูหา,2556)

การเรียนรู้เพื่อรวมกลุ่มกันในการสร้างเครือข่ายของศิลปินโนราในรูปของการจัดตั้งสมาคมศิลปินพื้นบ้านจังหวัดสงขลาเป็นแนวทางหนึ่งที่น่ามาซึ่งความเข้มแข็งของกลุ่มให้เกิดขึ้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มย่อยๆนั้นนับเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ในการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อความอยู่รอดของโนราในจังหวัดสงขลา สอดคล้องกับงานศึกษาของ เปรมรัตน์(2552) เรื่องการวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่วัดขนอนพบว่าปัจจัยสำหรับการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่วัดขนอน ได้แก่ การเรียนรู้และการถ่ายทอด การปรับตัวทางสังคม การปฏิสัมพันธ์ในชุมชน การส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงความร่วมมือภายในชุมชนและสังคมภายนอก

การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงโนราในจังหวัดสงขลาที่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงโนราใน 2 รูปแบบ คือ ถ่ายทอดในโรงเรียน และการถ่ายทอดในชุมชนผ่านศูนย์ฝึกการเรียนรู้ของโนราในแต่ละคณะ ทั้งนี้การฝึกหัดนั้นต้องให้รู้คุณค่าจึงจะบังเกิดผลที่สมบูรณ์(ประสาธ อิศรปรีดา,2547) สำหรับ

การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงโนราในโรงเรียนนั้นปรากฏในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชุมชน ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ จิรนนท์ อ่อนเถื่อน(2549) เรื่องการดำรงอยู่ของเพลงอีแซวและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งพบว่า ปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเพลงอีแซว ได้แก่ กระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ มีรูปแบบที่หลากหลาย การเห็นคุณประโยชน์ การประยุกต์เนื้อหาให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน การยอมรับจากสังคมภายนอกและการที่สถานศึกษานำไปใช้ในหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้เยาวชนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้เพลงอีแซวมากขึ้น

นอกจากนี้การเรียนรู้ของศิลปินโนราเพื่อการดำรงอยู่ของโนราในจังหวัดสงขลา โนราที่มีการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดโดยการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยการประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงโนรา นับเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ดังที่ สนธยา พลศรี(2550)กล่าวไว้ว่า การที่วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งจะสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุกยุคทุกสมัยนั้น ล้วนมาจากการเรียนรู้ของสังคมและสมาชิกในสังคมได้มีส่วนร่วมในการใช้สิ่งนั้นๆ อาจกล่าวได้ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาที่สามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวได้อย่างเท่าทันก็สามารถอยู่รอดในอาชีพได้ แต่หากไม่สามารถเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทันเป็นโอกาสหรือเรียนรู้ที่จะปรับการแสดงให้สอดคล้องกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้น ก็เป็นการยากที่จะสามารถยืนหยัดอยู่รอดในอาชีพต่อไปได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิทยา บุขรารัตน์ และเบญจวรรณ บัวขวัญ เกี่ยวกับโนรา การเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวและพลังสร้างสรรค์ในการดำรงอยู่ของคีตนาฏยลักษณ์แห่งภาคใต้ ที่พบว่า โนราย่อมมีการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยด้วยเหตุและปัจจัยต่างๆไม่ว่าจะเป็นไปโดยธรรมชาติของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ การรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอก การศึกษามีความก้าวหน้า ความสะดวกรวดเร็วในการคมนาคมและการสื่อสาร การเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมของนักวิชาการและสถาบันการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โนราจึงต้องปรับตัวทั้งรูปแบบและเนื้อหาเพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการและค่านิยมของสังคมในแต่ละช่วงเวลาจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน

การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย(Modernization) เป็นการกระทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองไปตามยุคตามสมัย(เอี่ยม ทองดี,2548) ศิลปินโนราจังหวัดสงขลาที่มีการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนในเรื่องรูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับวิถีผู้คนที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ทั้งในด้านการพัฒนาเป็นโนราคอนเสิร์ต ที่มีการผสมผสานของเครื่องดนตรีสมัยใหม่ ให้เกิดเป็นความร่วมมือตามความนิยมของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาของ คำรณ สุนทรภรณ์(2551) วัฒนธรรมโขน: การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ที่พบว่าวัฒนธรรมโขนมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระในการแสดงอย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากข้อจำกัดของบริบททางสังคม เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัยตามความนิยมของสังคม มุ่งเน้นไประบุนาฏยพาดิษย์มากกว่าที่จะมุ่งการอนุรักษ์รูปแบบการแสดงโขนแบบโบราณเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วนิตา ริกการณ(2545) ที่ศึกษาการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา ผลการศึกษาพบว่า การมีปฏิสัมพันธ์และเห็นความสำคัญของขอร่วมกันของคนในชุมชน จะนำไปสู่การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา ซึ่งผู้เล่นขอก็ต้องมีการปรับตัวในหลายด้าน เพื่อให้สอดคล้อง

กับความต้องการของผู้ชมและผู้ฟังในชุมชน รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดง สีสันท่าทาง คำร้อง ทำนอง การแต่งกาย

อาจกล่าวได้ว่าการมีผู้ชมที่ชื่นชอบศิลปะการแสดงอย่างเต็มคำลึกซึ้งนั้น นอกจากจะเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งของความยั่งยืนของวัฒนธรรมนั้นๆแล้ว กลุ่มผู้ชมยังทำหน้าที่เป็นกลไกรักษา มาตรฐานของงานศิลปะอีกด้วย(กาญจนา แก้วเทพ,2549) ดังนั้นจุดเริ่มต้นในการที่จะดำรงรักษา ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในจังหวัดสงขลาให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างยั่งยืนนั้นจึงจำเป็นต้องใช้คน เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา คือ คน ดังนั้นคนจึงเป็นทรัพยากรที่จะต้อง ถูกพัฒนาและเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการพัฒนาด้วย(สัญญา สัญญาวิวัฒน์,2551) สิ่งสำคัญที่สุด คือ ต้องทำ ให้คนในชุมชนเกิดความรักความหวงแหน และความตระหนักในคุณค่าของศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา เมื่อทั้งตัวศิลปินโนราและทุกคนเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่า และเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรม ท้องถิ่นอย่างแท้จริงแล้ว นั่นก็หมายถึงการที่โนราจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมคู่กับคนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอรูปแบบความยั่งยืนของวัฒนธรรม เป็นข้อเสนอเพื่อให้เห็นความชัดเจนในการพัฒนา ซึ่ง ศิลปินโนราในจังหวัดสงขลาต้องมีการริเริ่มและพัฒนาศักยภาพตนเองจากภายใน การทำให้เกิดความยั่งยืน ของวัฒนธรรมได้นั้น ต้องเริ่มต้นด้วย 3 ส่วนจากภายในตัวบุคคล คือ

- 1 การมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2 การใส่ใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 3 ความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงและได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก ทั้งการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมไปถึงการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลต่อการพัฒนาจากภายในของมนุษย์

การพัฒนาโดยเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางจะต้องมีการริเริ่มและพัฒนาจากตัวบุคคล มนุษย์ต้อง ค้นพบตนเองจากภายในและมีความคิดที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมในส่วนอื่นได้ การ พัฒนาที่เกิดขึ้นจากภายในทำให้มนุษย์รู้จักตนเอง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของโลก มีศักยภาพที่จะปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเท่าทัน และดำเนินชีวิตได้ อย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต ดังนั้นการตระหนักรู้และพัฒนาตนเองจากภายในจึงเป็นหนทางที่ นำไปสู่การพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

- 1 ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ สะท้อนสภาพสังคม และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภาคใต้ในแต่ละยุคแต่ละสมัยมาอย่างยาวนาน ดังนั้นคนในสังคมควร ต้องตระหนักในคุณค่าและร่วมมือกันในการดำรงรักษาให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างไม่ขาดตอนด้วยการ ส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันให้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมในสังคมอย่างต่อเนื่องสืบไป

2 ควรทำการวิจัยต่อยอดเพิ่มเติมด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของศิลปินพื้นบ้านประเภทอื่นในชุมชนบ้าง เช่น ลิเกฮูลู เพลงบอก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ(พ.ศ.2550-2559)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). *การบริหารจัดการวัฒนธรรมเพื่อการปรับประยุกต์ ปฐมบทแห่งองค์ความรู้เรื่องสื่อพื้นบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คำรณ สุนทรากรณ์. (2551). *วัฒนธรรมโขน: การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรนนท์ อ่อนเถื่อน. (2549). *การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาเพลงอีแซว ชุมชนบ้านลาดป้อม จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นภาพร หะวานนท์. (2539). *ทฤษฎีฐานรากทางเลือกในการสร้างองค์ความรู้*. ใน พัฒนศึกษาศาสตร์ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา. บรรณาธิการ นภาพร หะวานนท์ 98-108. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทิตนา แคมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ประสาธ อิศรปริดา. (2547). *สารัตถจิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ขอนแก่น: นานาวิทยา.
- เปรมรัศมี ธรรมรัตน์. (2552). *การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิทยา บุขรรัตน์ และเบญจวรรณ บัวขวัญ. (2559). *โนรา: การเปลี่ยนแปลงการปรับตัวและพลังสร้างสรรค์ในการดำรงอยู่ของคีตนาถลักษณ์แห่งภาคใต้*. สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 16(2), 41-64.
- ยศ สันตสมบัติ. (2544). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วนิดา ริกากรณ์. (2545). *การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น*. สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *ทฤษฎีสังคม เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทรียา ไชยปัญญา และอุรารักษ์ ศรีประเสริฐ. (2559). แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการจัดการ: การปรับตัว
ภายใต้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม. วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม, 1(2), 104-116.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2555). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2555-2559. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
นายกรัฐมนตรี.

อริยา คูหา. (2556). จิตวิทยาเพื่อการดำรงชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปัตตานี: มิตรภาพ.

เอี่ยม ทองดี. (2548). ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.